

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію **Кантаржи Віталія Костянтиновича**
«Корекція предметно-практичної діяльності дітей старшого дошкільного віку
з порушеннями моторної сфери засобами фізичного виховання»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка»
за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта»

Актуальність теми дисертаційної роботи.

Основною метою освіти дітей дошкільного віку є забезпечення фізичного, психічного, розумового, духовно-морального розвитку особистості дитини, її фізичного і психічного здоров'я, виховання ціннісного ставлення до себе й світу, формування механізмів її соціалізації, творчого самовизначення та саморозвитку в різних умовах життєдіяльності.

Пріоритетним напрямом дошкільної освіти є фізичний розвиток дітей, який забезпечується систематичним впливом на організм дитини з метою його морфологічного і функціонального вдосконалення, зміцнення, формування рухових навичок і фізичних якостей. Так, основними напрямками реалізації фізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, зокрема, з порушеннями опорно-рухової апарату, є адаптивне фізичне виховання, що спрямовано на розвиток рухової сфери, корекцію психофізичних порушень та формування здоров'язберезувальних навичок.

У більшості дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, які становлять поліморфну категорію як у клінічному, так і психолого-педагогічному аспектах, наявними є порушення у вигляді різних парезів верхніх кінцівок. Відтак порушення діяльності рук у дітей раннього і дошкільного віку внаслідок наявності у них парезів верхніх кінцівок призводить до різних труднощів у маніпуляціях з предметами у соціально-побутовій, навчальній та трудовій діяльності. Це негативно впливає на усі сфери розвитку дітей, процес формування повноцінної особистості, здатної ефективно адаптуватися в оточуючому середовищі.

Особливо це стосується дошкільників з порушеннями опорно-рухового апарату, зокрема, з парезами верхніх кінцівок, з несформованими кистьовими функціями.

Важливими напрямками соціалізації дітей з порушеннями опорно-рухового апарату є формування у них провідних видів діяльності, серед яких предметно-практична не лише сприяє соціально-трудої адаптації, а й забезпечує базис для виконання практичних завдань, прояву активності особистості, досягнення відповідних практичних цілей, позитивних результатів, готовності в подальшому до саморозвитку та професійно-трудої діяльності.

У значній частині побутова та соціально-трудова адаптація дітей з особливими освітніми потребами залежить від ступеня сформованості у них саме предметно-практичної діяльності. Тому проблема пошуку педагогічних шляхів корекції предметно-практичної діяльності дітей старшого дошкільного віку з порушеннями моторної сфери засобами фізичного виховання є актуальною і потребує вирішення.

Аналіз психолого-педагогічної літератури, ґрунтовно проведений автором, дозволив констатувати недостатнє висвітлення питання розвитку предметно-практичної діяльності у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями опорно-рухової сфери, відсутність ефективних засобів корекції на основі використання фізичних вправ та тренажерів для розвитку важливих функцій кисті у дітей з парезами верхніх кінцівок, методичних розробок щодо поліпшення силових кистьових функцій у дітей.

Особливі труднощі у вирішенні проблеми корекції предметно-практичної діяльності у дошкільників з парезами верхніх кінцівок пов'язані не лише з порушеннями маніпулятивної діяльності кистей рук, а й відсутністю методик, правильно підібраних коригуючих фізичних та терапевтичних вправ, які були б доступні у виконанні та суттєво впливали б на формування провідних видів діяльності дітей. Потребує удосконалення процес корекційно-розвивального впливу на дітей з парезами верхніх кінцівок шляхом

розширення практичних завдань з використанням наявного у них життєвого, практичного досвіду на основі ефективних засобів навчання та виховання.

У зв'язку з цим дисертант ставить вагомі завдання: узагальнити науково-теоретичні дослідження щодо основ формування предметно-практичної діяльності дошкільників та виявити ступінь комплексності розробки використання для цього можливостей фізичного розвитку та трудової діяльності; визначити методичні засади корекції порушень кистьових функцій у дітей старшого дошкільного віку з парезами верхніх кінцівок; дослідити особливості предметно-практичної діяльності у дітей з парезами верхніх кінцівок; розробити та експериментально перевірити комплексну методику корекції предметно-практичної діяльності дітей старшого дошкільного віку засобами фізичного виховання на основі класифікації кистьових функцій, комплексу форм, методів, методичних прийомів, необхідного предметно-просторового оточення та системи безпеки.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що: *вперше* обґрунтовано комплексну методику корекції предметно-практичної діяльності старших дошкільників з парезами верхніх кінцівок засобами адаптивного фізичного виховання у поєднанні з можливостями трудового виховання; висвітлено специфіку трудової діяльності старших дошкільників з порушеннями кистьових функцій засобами ручної і інструментальної рухової корекції у поєднанні з адаптивним фізичним вихованням; створено робочу модель корекції предметно-практичної діяльності дітей старшого дошкільного віку із порушеннями кистьових функцій засобами фізичного виховання у поєднанні з трудовою діяльністю; виявлено і проаналізовано особливості кистьових функції у зазначеної категорії дошкільників у порівнянні зі здоровими однолітками; розроблено і апробовано методику корекції кистьових функцій у дітей зазначеного контингенту на основі диференціації виявлених порушень в діяльності верхніх кінцівок, значних можливостей адаптивного фізичного виховання у поєднанні з трудовою діяльністю; *уточнено* загальновідомі та на їх основі сформульовано авторські методи

трудового виховання; *набули подальшого розвитку* комплекс дидактичних принципів, методів, прийомів, форм та педагогічних умов для корекції кистьових функцій у дошкільників з порушеннями моторної сфери засобами адаптивного фізичного виховання і трудової діяльності; методика діагностики стану кистьових функцій у старших дошкільників з парезами верхніх кінцівок на основі використання загальновідомих нейрофізіологічних проб і авторських ігрових тестів М. Єфименка.

Наукове та практичне значення. Дослідником у науково-практичній площині репрезентовано в роботі теоретичні положення, методологічний інструментарій та фактологічну базу, що може слугувати основою для подальших ґрунтовних досліджень. Значної уваги заслуговує систематизація та класифікація швидкісних кистьових функцій дошкільників, виділення важливих параметрів, які повинні враховуватися у процесі розвитку предметно-практичної діяльності дітей: особливостей кистьового захоплення різних предметів пальцями; тривалості предметно-маніпулятивної діяльності, швидкості виконання предметно-маніпулятивної дії, особливостей дворучних координаційних маніпуляцій з предметами, раціональності використання предметів, особливостей пальцевого захоплення відносно дрібних предметів, які надалі було враховано у методиці формувального експерименту.

Практичне значення здобутих результатів дослідження полягає у тому, що: розроблена методика корекції предметно-практичної діяльності старших дошкільників з парезами верхніх кінцівок може бути використана у практиці роботи спеціальних закладів дошкільної освіти та навчально-реабілітаційних центрах, у дитячих закладах комбінованого типу, закладах дошкільної освіти з інклюзивним навчанням. Це вагомо підвищує ефективність психофізичного розвитку дітей і сприяє покращенню їхньої соціалізації.

Результати наукового дослідження можуть бути використані корекційними педагогами, вихователями, інструкторами ЛФК, іншими фахівцями спеціальних ЗДО та НРЦ, які навчають і виховують дітей з порушеннями опорно-рухового апарата, для методичного забезпечення

їхнього кваліфікаційного рівня, з метою подальших наукових досліджень, а також для підготовки студентів закладів вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта.

Повнота викладу матеріалу дисертації в наукових публікаціях. Обсяг і зміст дисертації підтверджують наукові публікації, у яких чітко розкрито теоретичне та практичне значення дослідження, що підтверджується позитивним результатом перевірки на плагіат, не викликає запитань та вказує на наукову й професійну компетентність автора.

Результати проведеного дослідження опубліковано у 10 публікаціях автора, зокрема, 3 – у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України; 2 – у наукових періодичних виданнях інших держав; 4 – публікацій апробаційного характеру, 1 – монографія. Основні положення та результати дисертаційної роботи доповідалися та були обговорені на всеукраїнських, міжнародних, з міжнародною участю та університетських науково-практичних конференціях.

Ступінь обґрунтованості наукових положень. Ступінь обґрунтованості та достовірності результатів дослідження В. Кантаржи підтверджується концептуальними теоретико-методологічними основами дослідження; усвідомленим, порівняльним та системним аналізом теоретико-практичних наробок. Отриманню обґрунтованості наукових положень сприяли вдало підібрані емпіричні методи (обстеження довільної та організованої рухово-ігрової діяльності дітей (*приховані та відкриті педагогічні спостереження, порівняння*); тестування їхнього фізичного розвитку та рухової підготовленості за допомогою авторських тестів М. Єфименка, М. Моги, В. Беседи та ін. (*спостереження, порівняння, вимірювання*); *констатувальний педагогічний експеримент* – для виявлення особливостей предметно-практичної діяльності дошкільників старшого віку з порушеннями моторної сфери (кистьових функцій) та ефективності методичних прийомів її корекції засобами фізичного виховання; *формульальний педагогічний експеримент* – для перевірки і доведення

ефективності комплексної методики корекції предметно-практичної діяльності старших дошкільників з порушеннями моторної сфери (кистьових функцій) засобами адаптивного фізичного виховання у поєднанні з трудовою діяльністю та статистичні методи (кількісне та якісне опрацювання результатів дослідження; методи вторинного опрацювання емпіричних показників із застосуванням математичних методів обробки отриманих даних (середньоарифметична величина, середньоквадратичне відхилення, коефіцієнт варіації, коефіцієнт достовірності, розбіжності за критерієм Стьюдента, темп приросту показників) – для обробки кількісних результатів констатувального та формувального експериментів і об'єктивного обґрунтування їх достовірності.

Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим вимогам щодо оформлення. Структура та зміст дисертаційного дослідження характеризується усвідомленою системністю, виразністю та логічністю побудови матеріалу, чіткою структурою усіх складових елементів і підконтрольна виконанню окреслених завдань наукової роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (246 найменувань, з них 27 – іноземною мовою) та додатків. Загальний обсяг роботи становить 247 сторінок, з них основного тексту – 212 сторінки. Дисертація містить 3 таблиці, 7 рисунків, 19 фотографій.

Достатньо суттєвим, на наш погляд, є уміння автора не лише логічно викладати та систематизувати дослідницький матеріал, але й чітко окреслювати категоріальний апарат, відповідність усіх його складових тематиці дисертаційної роботи (об'єкт, предмет, мета, завдання тощо).

У першому розділі «Сучасний стан проблеми предметно-практичної діяльності осіб з порушеннями опорно-рухового апарату» проаналізовано різні аспекти досліджень предметно-практичної діяльності у осіб з особливими освітніми потребами, зокрема, з порушенням опорно-рухового апарату, обґрунтовано методологічні основи адаптивного фізичного

виховання дошкільників з порушеннями опорно-рухового апарату, описано методи корекції кистьових функцій у дошкільників з парезами верхніх кінцівок засобами фізичного виховання. Окремо охарактеризовано спеціальні принципи трудотерапії у фізичній реабілітації осіб з порушеннями опорно-рухового апарату, а також особливості трудової діяльності старших дошкільників з порушеннями кистьових функцій.

У другому розділі «Синергізм фізкультури та трудотерапії в предметно-практичній діяльності дітей дошкільного віку» описано кистьові функції людини та особливості їх моніторингу, засоби адаптивного фізичного виховання. Далі проаналізовано специфіку трудотерапії в сучасному закладі дошкільної освіти: форми, засоби і методи трудотерапії, авторські тренажери та система безпеки в процесі їхнього використання.

В третьому розділі «Комплексна методика корекції предметно-практичної діяльності старших дошкільників засобами фізичного виховання і трудотерапії» представлена авторська класифікація кистьових функцій у дошкільників (силові, координаційні, швидкісні), методика діагностування стану кистьових функцій у дошкільників, особливості предметно-практичної діяльності старших дошкільників з парезами верхніх кінцівок, методика використання фізичних вправ в корекції кистьових функцій. Далі потужно представлені комплекси вправ для розвитку силових, координаційних та швидкісних функцій кистей, а також методика використання трудових дій в корекції кистьових функцій на стенді «Мураха» і верстаті «Майстер-ломайстер». Наприкінці розділу автор наводить результати експериментального дослідження ефективності комплексної методики корекції кистьових функцій за підсумками формувального педагогічного експерименту.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Результати перевірки дисертаційної роботи та публікацій свідчать, що ознак академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації не виявлено. Автор відповідно до вимог здійснює посилання на свої наукові публікації, публікації інших авторів, чинні

документи та інші джерела. Порушення академічної доброчесності у рецензованій дисертаційній роботі відсутні.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Високо оцінюючи дисертаційне дослідження, вважаємо за доцільне висловити окремі міркування, що виникли в процесі рецензування роботи та вимагають окремих уточнень і пояснення.

1. На нашу думку, у першому розділі необхідно було більше дати аналізу практики формування предметно-практичної та трудової діяльності у дітей з порушеннями опорно-рухового апарата у різних типах закладів дошкільної освіти, що в свою чергу посилює актуальність теми даного дослідження в контексті корекційної педагогіки.

2. Потребують уточнення термінологія, яка вживається у тексті дисертаційної роботи: «предметно-практична діяльність», «трудова предметно-практична діяльність» (с. 59), «трудова діяльність», «трудове виховання». Варто було б детальніше зазначити різницю між цими поняттями.

3. На початку другого розділу доцільно було б дати обґрунтування, яке розкрило б підстави для синергізму фізкультури та трудотерапії у предметно-практичній діяльності.

4. Діти з порушеннями опорно-рухового апарату мають різний ступінь тяжкості прояву парезів кінцівок. Потребує роз'яснення, чи враховувався цей чинник у процесі діагностики стану кистьових функцій у дошкільників?

5. На формувальному етапі дослідження розроблено спеціальну методику корекції предметно-практичної діяльності старших дошкільників засобами фізичного виховання і трудотерапії. На наш погляд, робота тільки б виграла, якби для кращого сприймання було представлено більше якісного опису результатів експериментального дослідження.

6. У роботі мають місце деякі окремі стилістичні помилки, які безумовно не впливають на сутність та зміст дослідження.

Висновок. Висловлені побажання та зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дослідження. Зважаючи на актуальність, новизну, важливість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість та вірогідність, а також значну практичну цінність сформульованих положень і висновків, дисертаційна робота Кантаржи Віталія Костянтиновича «Корекція предметно-практичної діяльності дітей старшого дошкільного віку з порушеннями моторної сфери засобами фізичного виховання» на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44 та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами, внесеними відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року №341) і може бути рекомендована до захисту в спеціалізованій раді зі спеціальності 016 «Спеціальна освіта».

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу освіти дітей
з порушеннями інтелектуального розвитку
Інституту спеціальної педагогіки і
психології імені Миколи Ярмаченка
Національної академії педагогічних наук України *Олена ЧЕБОТАРЬОВА*

